

HMÄ NXQGE YA JÄ'I

10 disyembre 1948

Preámbulo

Pädi da já r nthegi, ar Ts'ut'ubi ne ar 'mui xi hño ja ya jä'i pets'i ya base reconocimiento nt'ot'e xi hño intrínseca ne ya mfats'i iguales ne inalienables ngatho ya Maxte ya mengu humana;

Considerando ne ar desconocimiento ne ar menosprecio ya jä'i xi originado xi barbarie ultrajantes pa ar conciencia ar 'mui, ne da ar xi proclamado, komongu ar aspiración xí elevada ar 'ñoho advenimiento 'nar ximhai jar da ya seres jä'i, liberados ar temor ne ar miseria, disfruten já r nthegi pots'e ne já r nthegi creencias;

Hmä esencial ya jä'i 'buhu protegidos ja 'nar nt'ot'e da 'bats'i, fin ja da ar 'ñoho hingi ar vea compelido ár supremo hño rebelión kontra ar tiranía ne ar opresión;

Pädi 'nehe esencial 'ñäni ár nte yá nthe xi hño ja ya Ximhai;

Pädi ke ya hnini ja ya Ximhai xi Hmunts'i xi reafirmado jar ar Nthuts'i ár nt'eme yá 'mui xi hño ya jä'i ar 'ñoho, jar nt'ot'e xi hño ne ár hmädi ar jä'i jä'i ne ar nthe ar 'mui ya 'ñoho ne ya 'behñä, ne bí xi declarado resueltos da ntungi ár nte ngatho jar soc ial ne da te ar nzaki mbo 'na jar mfeni jar mä s nthegi xi hño. ar já r nthegi;

Hmä ja ya Dähnini mfaxte ar xi comprometido xi hño, jar mfats'i jar Hmunts'i ja ya Ximhai xi Hmunts'i, ar nt'emunsu nxoge ne xi efectivo ya mfats'i ne ya nthegi ar 'ñoho, ne

Pädi da 'nar concepción hne ngatho ya nuya mfats'i ne ar mengu ar dätä mahyoni da pa tsoni yá ntsoni hmä compromiso;

AR Hmunts'i Nxoge proclama ar 'mui hmä nxoge ar 'mui xi hño HUMANOS komongu ideal hne ngatho ya nä'ä ya hnini ne ya Ximhai tsa esforzar, fin ja da tanto ya individuos ngu ya Ntheti, inspirando ar constantemente jar nä'ä, promuevan, ir nge ar he'mi ne ar Nt'uti, ar nsu ja nuya mfats'i ne yá nthegi, ne aseguren, ir nge ya nt'ot'e progresivas ya nacional ne ja ya ximhai, ár

reconocimiento ne ya nt'ot'e universales ne xi hño, tanto ja ya hnini ja ya Dähnini mfaxte Komo ja ya ja ya 'mui t'et'i jár ár jár.

Ar Nthuts'i 1.

Ngatho ya jä'i nacen xi hño ne ya iguales ja ya nt'ot'e xi hño ne ya 'mui xi hño ne, dotados nu'u gi 'buhü mä xi hño ne ya conciencia, tsa comportar da fraternalmente ya 'ra ko ma 'ra.

Ar Nthuts'i 2.

Ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i ne yá nthegi nthegi nä'ä mä jar nuna hmä, hinda nts'ofu uni njät'i, njät'i, 'behñä, hñä, Kjäwä, ya hñäki ja ya mfämuhñä wa 'na gi nt'ot'e, 'rini nacional wa ja ya 'mui, 'bets'i ar bojä, nacimiento wa 'na ma 'mui nthu. 'Nehe, hingi ar da nja nts'ofu uni 'na jar ndui ja ya mfämuhñä, ja ya 'bets'i wa mbo jar xeni ximhäi wa ar 'mui ar 'mui jár 'mui 'nar jä'i, tanto hä t'ot'e 'nar xeni ximhäi Ndäse, ngu ar 'nar nthu, hingi Ndäse wa 'na ma'na jar 'mui.

Ar Nthuts'i 3.

Ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i jár nzaki, jár nthegi ne jár nts'uni jár jä'i.

Ar Nthuts'i 4.

Ni da hingi nt'ent'i esclavitud nixi servidumbre, ar esclavitud ne ar mä esclavos gi 'buhü prohibidas jar gatho yá formas.

Ar Nthuts'i 5.

Ni 'na hinda t'uni ya nthut'i nixi ya mfei xi na 'ñu, ya meti wa ya nts'oni.

Ar Nthuts'i 6.

Ngatho ser ngi pets'i da 'bats'i, jar gatho ya xeni, da reconocimiento ár mfeni ja ya 'bets'i.

Ar Nthuts'i 7.

Gatho ya iguales hontho ar ley ne pets'i, hinda nts'ofu, ngathohu ngu 'bats'i ar ley. Gatho pets'i ngathohu ngu 'bats'i kontra ngatho discriminación da infrinja nuna ar hmä ne kontra ngatho provocación nuna ar discriminación

Ar Nthuts'i 8.

Ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i jar 'nar hño efectivo hontho ya Ts'ut'ubi ir nge ximhai competentes, nä'ä dá ampere kontra xi da violen yá 'mui dui reconocidos ar constitución wa ar ley.

Ar Nthuts'i 9.

Ni tsa da arbitrariamente detenido, preso nixi desterrado.

Ar Nthuts'i 10.

Ngatho ya jä'i pets'i da 'bats'i, ja ya plena nthe, da da oída públicamente ne ko Ts'ut'ubi ir nge 'nar tribunal Ndäse ne imparcial, pa ár njäts'i ya yá 'mui xi hño ne ya njapi wa pa ar nt'ot'e ekusamen 'na acusación kontra Nunu jar materia penal.

Ar Nthuts'i 11.

1. ngatho ya jä'i acusada ar delito pets'i da da presuma ár inocencia Mente hingi da pruebe ár culpabilidad, nä'ä mä ar ley ne mä público ja ar bí xi asegurado gatho ya garantías mahyoni pa ár mfats'i.

2 ni da condenado ya xi wa omisiones da ar ora ar cometer ar hingi ma delictivos nä'ä mä da nacional wa ja ya ximhai. 'Nehe ar impondrá ar penä mäs grave nä'ä ar aplicable jar ar ora ar comisión ar delito.

Ar Nthuts'i 12.

Ni da nt'ot'e injerencias arbitrarias jar ár nzaki kadu 'nar jä'i, yá mengu, ár domicilio wa ár correspondencia, nixi ar ataques ár honra wa ár reputación. Ngatho ya jä'i pets'i da 'bats'i ar ar ley kontra ya injerencias wa ya ataques.

Ar Nthuts'i 13.

1. ngatho ya jä'i pets'i da circular nthege ne da 'ñets'i ár residencia jar 'mui 'nar dätä hnini.
2. ngatho ya jä'i pets'i da poni 'na xeni ximhai, jár haise ne da mengi jár xeni ximhai.

Ar Nthuts'i 14.

1 jar caso ya 'reni, ngatho ya jä'i pets'i da honi ma 'na ar 'mui, ne da zamuhño nä'ä, 'na jar xeni ximhai.

2 nuna jar hingi tsa da invocado ja 'nar nt'ot'e nthoki Ts'ut'ubi realmente originada delitos pa ngatho wa ja ya xi opuestos ja ya nt'ot'e ne ndu'mi ja ya Ximhai xi Hmunts'i.

Ar Nthuts'i 15.

1. ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i jar 'nar nacionalidad.
- 2 ma ni ar privará arbitrariamente ár nacionalidad ne da mpati ar nacionalidad.

Ar Nthuts'i 16.

1 ya 'ño^ho ne ya 'behñä, a partir de ar bäsitho núbil, p_et_s'i da 'b_at_s'i, hinda restricción uni ja yá njät'i, nacionalidad, ár nts'of^o Kjäwä, nthät_uwi ne du'mi 'nar mengu, ne disfrutarán iguales ya 'mui xi hño dige ar 'mehñä Nxoge 'mehñä ne nu'bu disoluci ón 'mehñä.

2. h_on_{th}o ir nge m_pe_fi ne t_soni yá j_eya ar ya t_sa da nthäti 'm_efa da nd_o bí 'mehñä.

3 ar mengu ge 'nar 'm_ui xi hño 'na jar 'm_ui ne p_et_s'i da 'b_at_s'i jar hnini ne jar dätä hnini.

Ar Nthuts'i 17.

1. ngatho ya jä'i p_et_s'i da jar h_ai, 'natho ne colectivamente.

2 ni da privado arbitrariamente ja yá h_ai.

Ar Nthuts'i 18.

Ngatho ya jä'i p_et_s'i yá mf_at_s'i jar ar pensamiento, conciencia ne Kjäwä; nuna jar mf_at_s'i 'b_ui j_ar nthegi m_pa_ti Kjäwä wa creencia, nja'bu Komo j_ar nthegi manifestar nzokwä wa ár creencia, 'natho ne colectivamente, tanto jar público nu'_u jar privado, ir nge ya h_e'mi, ar práctica, ar culto ne ar observancia.

Ar Nthuts'i 19.

Ngatho ya jä'i p_et_s'i yá mf_at_s'i jar hñäki ne ya hmä; nuna jar mf_at_s'i 'b_ui ar ar hingi to t'_ut_sa ir yá hmä ar hyoni ne da hñä ya mfädi ne ya hmä ne ya difundir ya hinda ja ya nt'uni mfädi, nge ya hmä.

Ar Nthuts'i 20.

1. ngatho ya jä'i p_et_s'i yá mf_at_s'i jar 'ret'a ne asociación xi hño.

2 ni tsa da obligado ya pertenecer 'nar asociación.

Ar Nthuts'i 21.

1. ngatho ya jä'i pets'i da mfaxte jar Ts'ut'ubi jár xeni ximhai, Hmunts'i wa ir nge ndä nthegi escogidos.

2. ngatho ya jä'i pets'i da nthogi, ja ya 'mui hñehe, ja ya 'befi nt'ot'e nxoge jár xeni ximhai.

3 nt'ot'e 'ña'ño ja ar hnini ge ár base ar Ts'ut'ubi ar poder público; nuna nt'ot'e 'ña'ño ja ar expresará ir nge ya elecciones auténticas nã'ä da uni wa da tsapi yá dängo ar periódicamente, sufragio nxoge ne xi ngu ne ya nt'ets'i secreto wa ma'na nt'ot'e equivalente da garantice jár nthegi jar nt'ets'i.

Ar Nthuts'i 22.

Ngatho ya jä'i, komongu ar maxte jar 'mui pets'i ar nsu ja ya 'mui, ne da uni, ir nge ar esfuerzo ar nacional ne ar mfats'i ja ya ximhai, habida nu jar Hmunts'i ne ya recursos ya hnini, satisfacción ya 'mui bojä, ja ya 'mui ne ya 'na'ño ya 'mui, indispensables ár nt'ot'e xi hño ne ar nthegi nte ár mfeni.

Ar Nthuts'i 23.

1. ngatho ya jä'i pets'i da jar 'befi, ar jwahní ár 'befi, jar nkohi 'rähä ne xi hño nuna ar 'befi ne ár mfats'i ar nts'o wa 'bedi 'befi.

2. ngatho ya jä'i pets'i da 'bats'i, hinda nt'utsa, ár nthe nthet'i 'befi.

3 ngatho ya jä'i da mpefi pets'i 'nar remuneración nthe ne satisfactoria, ne bí asegure, nja'bu komongu ja yá mengu, 'nar 'mui nã'ä mä jar nt'ot'e xi hño jä'i ne da da completada, jar nt'ot'e mahyoni, nu'bu 'na ya nt'ot'e ya 'bats'i 'mui.

4 ngatho ya jä'i pets'i da du'mi sindicatos ne da sindicár ar pa ar mfats'i yá 'nai.

Ar Nthuts'i 24.

Ngatho ya jä'i pets'i da gí tsaya, da disfrute ar tsaya, 'nar ja razonable ya duración ar 'befi ne pa ntsaya nzäm'bu pagadas.

Ar Nthuts'i 25.

1. ngatho ya jä'i pets'i da 'nar za ár nthe nzaki adecuado nä'ä bí asegure, nja'bu komongu ár mengu, ar nzaki ne ar hño ne da especial ar alimentación, ar vestido, ar vivienda, ar asistencia médica ne ya 'befi ja ya 'mui mahyoni; pets'i mets'i ya seguros nu'bu nts'o wa 'bedi 'befi, enfermedad, invalidez, viudez, vejez wa ma'ra casos pérdida yá nt'ot'e subsistencia ya nthogi independientes ár nt'ot'e 'ña'ño ja.

2. ar maternidad ne ar infancia pets'i da cuidados ne asistencia hontho. Ngatho ya bätsi, nacidos 'mehñä wa fuera de 'mehñä, pets'i yá ngathohu ngu 'bats'i 'mui.

Ar Nthuts'i 26.

1. ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i jar ar Nt'uti. Ar Nt'uti da da gratuita, tsokwa menu jar nä'ä concierne jar Nt'uti mäs mahyoni ne xi hño 'na. Ar Nt'uti mäs mahyoni ge ar njapi. Ar Nt'uti nt'ot'e ne xi hño ar tsa da nsahni; ár nthogi ja ya nsadi t'uti hñehe da pa ngatho, ir nge ar nt'ot'e 'rähä.

2. ar Nt'uti da mets'i ya nt'ot'e pets'i jär nte mfeni ya jä'i ne fortalecimiento ya jä'i ne yá nthegi; favorecerá ar da 'yode, jar mpumbuni ne njohya entre gatho ya Ximhai ne ngatho ya Hmunts'i étnicos wa xi nsu, ne uti ya 'befi ja ya Ximhai xi Hmunts'i pa da zeti ar 'mui xi hño.

3. ya tada tendrán da preferente jwahní ar klase ar Nt'uti da jwahní ar yá bätsi.

Ar Nthuts'i 27.

1. ngatho ya jä'i pets'i da zi ar xeni nthegi jar nzaki ya hnini, da gozar ya artes ne da Mfaxte ja ár nte ngatho jar dätä mfädi mä ne ja ya njapu'befi da Nunu resulten.

2. ngatho ya jä'i pets'i da 'bats'i ya 'nai morales ne ar materiales bí bi nthe ya mä ya producciones científicas, literarias wa artísticas ne da autora.

Ar Nthuts'i 28.

Ngatho ya jä'i pets'i yá mfats'i jar ke ar 'bui 'nar ya 'mui ne ja ya ximhai ja yá mfats'i ne yá nthegi nthegi nä'ä mä ja ya hmä nuna ar hagan t'uni xi na hño.

Ar Nthuts'i 29.

1. ngatho ya jä'i p_ets'i 'befi respecto a jar hnini ke h_ontho jar nä'ä to nte m_pefi ne t'uni xi na ár mfeni.

2 ja ya nt'ot'e ja yá mfats'i ne ja ya disfrute yá nthegi, ngatho ya jä'i da h_ontho sujeta ja ya limitaciones nkohi nt'ot'e ar ley único ngäts'i xi hño jar reconocimiento ne ar nsu ja ya mfats'i ne ya nthegi ma 'ra, ne ya satisfacer ya justa s nsoni ar moral, ar teni público ne ya hño Nxoge jar 'm_ui 'nar democrática.

3 nuya mfats'i ne yá nthegi hingi tsa, jar ningún ya nt'ot'e, da ejercidos jar oposición ya nt'ot'e ne ya ndu'mi ja ya Ximhai xi Hmunts'i.

Ar Nthuts'i 30.

'Ñotho jar nuna ar hmä tsa da interpretar ar ja ar o ár 'ñu ar da confiere da 'na jar 'na jar dätä hnini, ma 'nar Hmunts'i wa 'nar jä'i, da emprender ne da te ya nt'ot'e wa ga OT'UJE xi tendientes jar supresión da 'yot'e yá mfats'i ne yá nthegi nthegi nä'ä mä ja nuna hmä.